

राष्ट्रीय शिक्षा नीति 2020 के आधार पर निर्मित

पाठ्यक्रम

शास्त्री व्याकरण षष्ठ सत्रार्द्ध

केन्द्रीय संस्कृत विश्वविद्यालय

[संसद के अधिनियम द्वारा स्थापित]

जनकपुरी नई दिल्ली

व्याकरणम्

पत्र संख्या - DSCC - 13

पाठ्यक्रम विवरणम् -

नामधातवः, कण्वादायः, प्रत्ययमाला, आत्मनेपद-परस्मैपद-भावकर्म-कर्मकर्तृ-
लकारार्थप्रक्रिया ।

भाग - 1	क्रेडिट - 1	यूनिट - 1	होरा - 16-20
---------	-------------	-----------	--------------

- * 'सुप आत्मनः क्यच्' इत्यतः 'दीर्घं द्राघयति वृन्दारकं वृन्दयति' इति सूत्रान्तो भागः ।
- * आन्तरिकमूल्याङ्कनवाक्परीक्षार्थम् - अङ्कद्वयस्य कृते —
अष्टाध्यायीधारणा - 'घोर्लोपो लेटि वा' इत्यतः 'आडो नाऽस्त्रियाम्' इत्यन्तम्।

भाग - 2	क्रेडिट - 1	यूनिट - 2	होरा - 16-20
---------	-------------	-----------	--------------

- * 'कण्वादिभ्यो यक्' इत्यतः 'चिक्लृप्सति, चिकल्पिषते, चिक्लृप्सते' इत्यन्तो भागः ।
- * आन्तरिकमूल्याङ्कनवाक्परीक्षार्थम् - अङ्कद्वयस्य कृते —
अष्टाध्यायीधारणा - 'णौ चङ्युपधाया ह्रस्वः' इत्यतः 'यडि च' इत्यन्तम्।

भाग - 3	क्रेडिट - 1	यूनिट - 3	होरा - 16-20
---------	-------------	-----------	--------------

- * 'सार्वधातुके यक्' इत्यतः 'कुषिरजोः प्राचां श्यन् परस्मैपदञ्च' इति सूत्रान्तो भागः ।
- * आन्तरिकमूल्याङ्कनवाक्परीक्षार्थम् - अङ्कद्वयस्य कृते —
अष्टाध्यायीधारणा - 'ई ग्राध्मोः' इत्यतः 'अत आदेः' इत्यन्तम्।

भाग - 4	क्रेडिट - 1	यूनिट - 4	होरा - 16-20
---------	-------------	-----------	--------------

- * 'अभिज्ञावचने लृट्' इत्यतः 'पुरुषवचनसञ्ज्ञे इह न इत्युक्तत्वात्' इत्यन्तो भागः ।
- * आन्तरिकमूल्याङ्कनवाक्परीक्षार्थम् - अङ्कद्वयस्य कृते —
अष्टाध्यायीधारणा - 'तस्मान्नुङ् द्विहलः' इत्यतः 'द्वन्द्वं रहस्यमर्यादावचन०' इत्यन्तम्।

पाठ्य/सन्दर्भग्रन्थाः - वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी

सहायकग्रन्थाः - (1) तत्त्वबोधिनीव्याख्या (2) बालमनोरमाव्याख्या
(3) लक्ष्मीव्याख्या (4) दीपिकाव्याख्या (5) चन्द्रकलाव्याख्या । (6) श्रीधरीव्याख्या

अथवा

पाठ्यक्रम विवरणम् -

काशिकास्थसप्तमाध्यायस्य तृतीयपादस्य 70 सूत्रात्
अष्टमाध्यायस्य प्रथमपादस्य 15 सूत्रान्तो भागः।

भाग - 1	क्रेडिट - 1	यूनिट - 1	होरा - 16-20
---------	-------------	-----------	--------------

- * 'घोर्लोपो लेटि वा' इत्यतः 'आडो नाऽस्त्रियाम्' इत्यन्तो भागः।
- * आन्तरिकमूल्याङ्कनवाक्परीक्षार्थम् - अङ्कद्वयस्य कृते —
अष्टाध्यायीधारणा - 'घोर्लोपो लेटि वा' इत्यतः 'आडो नाऽस्त्रियाम्' इत्यन्तम्

भाग - 2	क्रेडिट - 1	यूनिट - 2	होरा - 16-20
---------	-------------	-----------	--------------

- * 'णौ चड्युपधाया ह्रस्वः' इत्यतः 'यडि च' इत्यन्तो भागः।
- * आन्तरिकमूल्याङ्कनवाक्परीक्षार्थम् - अङ्कद्वयस्य कृते —
अष्टाध्यायीधारणा - 'णौ चड्युपधाया ह्रस्वः' इत्यतः 'यडि च' इत्यन्तम्।

भाग - 3	क्रेडिट - 1	यूनिट - 3	होरा - 16-20
---------	-------------	-----------	--------------

- * 'ई घ्राध्मोः' इत्यतः 'अत आदेः' इति सूत्रान्तो भागः।
- * आन्तरिकमूल्याङ्कनवाक्परीक्षार्थम् - अङ्कद्वयस्य कृते —
अष्टाध्यायीधारणा - 'ई घ्राध्मोः' इत्यतः 'अत आदेः' इत्यन्तम्।

भाग - 4	क्रेडिट - 1	यूनिट - 4	होरा - 16-20
---------	-------------	-----------	--------------

- * 'तस्मान्नुड् द्विहलः' इत्यतः 'द्वन्द्वं रहस्यमर्यादावचन०' इति सूत्रान्तो भागः।
- * आन्तरिकमूल्याङ्कनवाक्परीक्षार्थम् - अङ्कद्वयस्य कृते —
अष्टाध्यायीधारणा - 'तस्मान्नुड् द्विहलः' इत्यतः 'द्वन्द्वं रहस्यमर्यादावचन०' इत्यन्तम्।

पाठ्य/सन्दर्भग्रन्थाः - काशिका

सहायक ग्रन्थाः -

- (1) न्यासः
- (2) पदमञ्जरी
- (3) अष्टाध्यायी-भाष्य-प्रथमावृत्तिः
- (4) दीक्षितपुष्पाकृत-अष्टाध्यायीसहजबोधः।

व्याकरणम्
पत्र संख्या - DSCC - 14
पाठ्यक्रम विवरणम् -
वैदिकशब्दसिद्धयः गुप्ताशुद्धिप्रदर्शनञ्च

भाग - 1	क्रेडिट - 1	यूनिट - 1	होरा - 16-20
---------	-------------	-----------	--------------

- * 'छन्दसि पुनर्वस्वोरेकवचनम्' इत्यतः 'सृपितृदोः कसुन्' इति सूत्रान्तो भागः ।
- आन्तरिकमूल्याङ्कनवाक्परीक्षार्थम् - अङ्कद्वयस्य कृते —
अष्टाध्यायीधारणा - 'पदस्य' इत्यतः 'लोट् च' इत्यन्तम्। - अङ्कद्वयम्)

भाग - 2	क्रेडिट - 1	यूनिट - 2	होरा - 16-20
---------	-------------	-----------	--------------

- * 'रात्रेश्चाजसौ' इत्यतः 'ऋत्व्यवास्त्व्यवास्त्वमाध्वी०' इति सूत्रान्तो भागः ।
- * आन्तरिकमूल्याङ्कनवाक्परीक्षार्थम् - अङ्कद्वयस्य कृते —
अष्टाध्यायीधारणा - 'विभाषितं सोपसर्गमनुत्तमम्' इत्यतः 'पेश्च घाङ्कयोः' इत्यन्तम्।

भाग - 3	क्रेडिट - 1	यूनिट - 3	होरा - 16-20
---------	-------------	-----------	--------------

- * गुप्ताशुद्धिप्रदर्शने आरम्भिकाः 20 श्लोकाः ।
- * आन्तरिकमूल्याङ्कनवाक्परीक्षार्थम् - अङ्कद्वयस्य कृते —
अष्टाध्यायीधारणा - 'संयोगान्तस्य लोपः' इत्यतः 'नशेर्वा' इत्यन्तम्।

भाग - 4	क्रेडिट - 1	यूनिट - 4	होरा - 16-20
---------	-------------	-----------	--------------

- * गुप्ताशुद्धिप्रदर्शने 130 गुप्ताशुद्धिवाक्यानि।
- * आन्तरिकमूल्याङ्कनवाक्परीक्षार्थम् - अङ्कद्वयस्य कृते —
अष्टाध्यायीधारणा - 'मो नो धातोः' इत्यतः 'तयोर्वावचि संहितायाम्' इत्यन्तम्।

पाठ्य/सन्दर्भग्रन्थाः - (1) वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी, (2) गुप्ताशुद्धिप्रदर्शनम्

सहायक ग्रन्थाः -

वैयाकरणसिद्धान्तकौमुदी -

- (1) तत्त्वबोधिनीव्याख्या (2) बालमनोरमाव्याख्या (3) लक्ष्मीव्याख्या (4) दीपिकाव्याख्या
(5) चन्द्रकलाव्याख्या (6) वैदिकप्रकरणपाठमाला - डा.प्रमोदकुमारशर्मा।

गुप्ताशुद्धिप्रदर्शनम् -

- (1) पं.अम्बिकादत्तव्यासविरचितम्। श्रीकेदारनाथमिश्रविरचितगुप्ताशुद्धिप्रकाशिकाव्याख्यासहिता

अथवा

पाठ्यक्रम विवरणम् -

काशिकास्थाष्टमाध्यायस्य प्रथमपादस्य 16 सूत्राद् द्वितीयं पादं यावत् ।

भाग - 1	क्रेडिट - 1	यूनिट - 1	होरा - 16-20
---------	-------------	-----------	--------------

- * 'पदस्य' इत्यतः 'लोट् च' इत्यन्तो भागः ।
- * आन्तरिकमूल्याङ्कनवाक्परीक्षार्थम् - अङ्कद्वयस्य कृते —
अष्टाध्यायीधारणा - 'पदस्य' इत्यतः 'लोट् च' इत्यन्तम्।

भाग - 2	क्रेडिट - 1	यूनिट - 2	होरा - 16-20
---------	-------------	-----------	--------------

- * 'विभाषितं सोपसर्गमनुत्तमम्' इत्यतः 'परेश्च घाङ्कयोः' इत्यन्तो भागः ।
- * आन्तरिकमूल्याङ्कनवाक्परीक्षार्थम् - अङ्कद्वयस्य कृते —
अष्टाध्यायीधारणा - 'विभाषितं सोपसर्गमनुत्तमम्' इत्यतः 'परेश्च घाङ्कयोः' इत्यन्तम्।

भाग - 3	क्रेडिट - 1	यूनिट - 3	होरा - 16-20
---------	-------------	-----------	--------------

- * 'संयोगान्तस्य लोपः' इत्यतः 'नशेर्वा' इति सूत्रान्तो भागः ।
- * आन्तरिकमूल्याङ्कनवाक्परीक्षार्थम् - अङ्कद्वयस्य कृते —
अष्टाध्यायीधारणा - 'संयोगान्तस्य लोपः' इत्यतः 'नशेर्वा' इत्यन्तम्।

भाग - 4	क्रेडिट - 1	यूनिट - 4	होरा - 16-20
---------	-------------	-----------	--------------

- * 'मो नो धातोः' इत्यतः 'तयोर्वावचि संहितायाम्' इति सूत्रान्तो भागः ।
- * आन्तरिकमूल्याङ्कनवाक्परीक्षार्थम् - अङ्कद्वयस्य कृते —
अष्टाध्यायीधारणा - 'मो नो धातोः' इत्यतः 'तयोर्वावचि संहितायाम्' इत्यन्तम्।

पाठ्य/सन्दर्भग्रन्थाः - काशिका

सहायकग्रन्थाः - (1) न्यासः (2) पदमञ्जरी (3) अष्टाध्यायी-भाष्य-प्रथमावृत्तिः

(4) दीक्षितपुष्पाकृत-अष्टाध्यायीसहजबोधः।

व्याकरणम्

पत्र संख्या - DSCC - 15

पाठ्यक्रम विवरणम् -

सञ्ज्ञा-परिभाषाप्रकरणयोः प्रौढमनोरमा , पस्पशाह्निकं महाभाष्यम्।

भाग - 1	क्रेडिट - 1	यूनिट - 1	होरा - 16-20
---------	-------------	-----------	--------------

- * 'ध्यायं ध्यायम्' इत्यतः 'सुदुरोधिकरणे निर्देशात् रेफान्तावपीति तत्रैव हरदत्तः' इति पङ्क्त्यन्तो भागः ।
- * आन्तरिकमूल्याङ्कनवाक्परीक्षार्थम् - अङ्कद्वयस्य कृते —
अष्टाध्यायीधारणा - 'मतुवसो रु सम्बुद्धौ छन्दसि' इत्यतः 'मय उजो वो वा' इत्यन्तम्।

भाग - 2	क्रेडिट - 1	यूनिट - 2	होरा - 16-20
---------	-------------	-----------	--------------

- * 'गुणवृद्धिशब्दाभ्याम्' इत्यतः 'प्रक्षालनाद्धि पङ्कस्य दूरादस्पर्शनं वरम्' इति न्यायादिति पङ्क्त्यन्तो भागः ।
- * आन्तरिकमूल्याङ्कनवाक्परीक्षार्थम् - अङ्कद्वयस्य कृते —
अष्टाध्यायीधारणा - 'विसर्जनीयस्य सः' इत्यतः 'सदिरप्रतेः' इत्यन्तम्।

भाग - 3	क्रेडिट - 1	यूनिट - 3	होरा - 16-20
---------	-------------	-----------	--------------

- * 'अथ शब्दानुशासनम्' इत्यतः 'यद्येव नित्यः अथापि कार्यः उभयथापि लक्षणं प्रवर्त्यम्' इत्यन्तो भागः ।
- * आन्तरिकमूल्याङ्कनवाक्परीक्षार्थम् - अङ्कद्वयस्य कृते —
अष्टाध्यायीधारणा - 'स्तन्भेः' इत्यतः 'उपसर्गाद् बहुलम्' इत्यन्तम्।

भाग - 4	क्रेडिट - 1	यूनिट - 4	होरा - 16-20
---------	-------------	-----------	--------------

- * सिद्धे शब्दार्थसम्बन्धे' इत्यतः 'नेमे प्राप्ताः कलादयः' इत्यन्तो भागः ।
- * आन्तरिकमूल्याङ्कनवाक्परीक्षार्थम् - अङ्कद्वयस्य कृते —
अष्टाध्यायीधारणा - 'कृत्यचः' इत्यतः 'अ अ' इत्यन्तम्।

=====

पाठ्य/सन्दर्भग्रन्थाः - (1) प्रौढमनोरमा, (2) महाभाष्यम् (पस्पशाह्निकम्)

सहायकग्रन्थाः – प्रौढमनोरमा - इन्दुकलाव्याख्या

महाभाष्यम् (पस्पशाह्निकम्) - (1) प्रदीपोद्योतटीकासहितम्

(2) भीमसेनवेदालङ्कारकृतं व्याख्यासहितम् ।

अथवा
पाठ्यक्रम विवरणम् -
काशिकास्थाष्टमाध्यायस्य तृतीय-चतुर्थपादौ ।

भाग - 1	क्रेडिट - 1	यूनिट - 1	होरा - 16-20
---------	-------------	-----------	--------------

- * 'मतुवसो रु सम्बुद्धौ छन्दसि' इत्यतः 'मय उजो वो वा' इत्यन्तो भागः ।
- * आन्तरिकमूल्याङ्कनवाक्परीक्षार्थम् - अङ्कद्वयस्य कृते —
अष्टाध्यायीधारणा - 'मतुवसो रु सम्बुद्धौ छन्दसि' इत्यतः 'मय उजो वो वा' इत्यन्तम्।

भाग - 2	क्रेडिट - 1	यूनिट - 2	होरा - 16-20
---------	-------------	-----------	--------------

- * 'विसर्जनीयस्य सः' इत्यतः 'सदिरप्रतेः' इत्यन्तो भागः ।
- * आन्तरिकमूल्याङ्कनवाक्परीक्षार्थम् - अङ्कद्वयस्य कृते —
अष्टाध्यायीधारणा - 'विसर्जनीयस्य सः' इत्यतः 'सदिरप्रतेः' इत्यन्तम्।

भाग - 3	क्रेडिट - 1	यूनिट - 3	होरा - 16-20
---------	-------------	-----------	--------------

- * 'स्तम्भेः' इत्यतः 'उपसर्गाद् बहुलम्' इति सूत्रान्तो भागः ।
- * आन्तरिकमूल्याङ्कनवाक्परीक्षार्थम् - अङ्कद्वयस्य कृते —
अष्टाध्यायीधारणा - 'स्तम्भेः' इत्यतः 'उपसर्गाद् बहुलम्' इत्यन्तम्।

भाग - 4	क्रेडिट - 1	यूनिट - 4	होरा - 16-20
---------	-------------	-----------	--------------

- * 'कृत्यचः' इत्यतः 'अ अ' इति सूत्रान्तो भागः ।
- * आन्तरिकमूल्याङ्कनवाक्परीक्षार्थम् - अङ्कद्वयस्य कृते —
अष्टाध्यायीधारणा - 'कृत्यचः' इत्यतः 'अ अ' इत्यन्तम्।

पाठ्य/सन्दर्भग्रन्थाः - काशिका

सहायकग्रन्थाः - (1) न्यासः (2) पदमञ्जरी (3) अष्टाध्यायी-भाष्य-प्रथमावृत्तिः
(4) दीक्षितपुष्पाकृत-अष्टाध्यायीसहजबोधः।